

*Коросташиова І. М.,*

*кандидат юридичних наук, доцент,  
доцент кафедри правоохоронної діяльності та кримінально-  
правових дисциплін Навчально-наукового інституту права  
та міжнародно-правових відносин  
Університету митної справи та фінансів*

*Мінєєв А. С.,*

*здобувач Навчально-наукового інституту права  
та міжнародно-правових відносин  
Університету митної справи та фінансів*

## РОЛЬ ПОСТПЕНІТЕНЦІАРНОЇ АДАПТАЦІЇ У ЗАПОБІГАННІ РЕЦИДИВНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ (ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА ТА ДЕЯКІ КРИМІНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ)

**Анотація.** У статті досліджено проблематику сучасного стану національної системи постпенітенціарної (соціальної) адаптації осіб, звільнених з установ виконання покарань. Визначено роль та місце соціальної (постпенітенціарної) адаптації в процесі ресоціалізації осіб, які відбували покарання у вигляді позбавлення волі на певний строк та обмеження волі, що являє собою систему заходів профілактики рецидивної злочинності й має велике значення для безпеки суспільства. Розглянуто зміни у національному кримінальному та кримінально-виконавчому законодавстві зі впровадженням міжнародних стандартів, що відбулися за часи незалежності України. Визначено суб'єктів, що надають допомогу звільненим особам шляхом вжиття комплексу правових, економічних, організаційних, психологічних, соціальних та інших заходів і надання послуг, спрямованих на соціальну (постпенітенціарну) адаптацію таких осіб, яких поділено на такі два види: суб'єкти соціального патронажу та суб'єкт пробації. Досліджено питання функціонування та взаємодії суб'єктів соціального патронажу й фінансування сфери соціального патронажу. Визначено, що основний тягар із фінансування центрів соціальної адаптації та соціального патронажу осіб, звільнених з установ виконання покарань, покладається на місцеві бюджети, що в період економічної кризи та пандемії обумовлює недофінансування цієї важливої сфери, ефективне функціонування якої дає змогу усунути криміногенні чинники, що породжують рецидивну злочинність. Розглянуто передбачені національним законодавством додаткові джерела фінансування центрів соціальної адаптації та шляхи збільшення додаткового фінансування центрів соціальної адаптації. Розглянуто питання надання особам, що звільняються з установ виконання покарань, допомоги, в тому числі грошової (підстави, порядок та обсяг) за рахунок коштів Державного бюджету України.

На підставі проведеного аналізу норм національного законодавства, монографічної літератури та практики у сфері соціальної адаптації Німеччини та Польщі сформульовано пропозиції щодо удосконалення національного законодавства, створення фондів соціальної адаптації, формування сприятливих умов для підприємств, установ,

організацій різних форм власності, що працюють (надають послуги) у сфері соціальної адаптації осіб, звільнених з установ виконання покарань, а також для роботодавців таких осіб.

**Ключові слова:** постпенітенціарна адаптація, ресоціалізація, рецидивна злочинність, попередження рецидивної злочинності, соціальний патронаж, пробація, установа виконання покарань.

**Постановка проблеми та актуальність теми дослідження.** Питання ресоціалізації осіб, звільнених з установ виконання покарань, є одним із найважливіших питань для багатьох країн світу, зокрема для України. Однією зі складових частин процесу ресоціалізації особи, що відбула покарання в місцях позбавлення та обмеження волі, є постпенітенціарна адаптація. Науковці відзначають, що у містах майже кожен третій звільнений із місць позбавлення волі знову вчиняє злочин у період активної адаптації, тобто протягом першого року після звільнення з місць позбавлення волі [1, с. 102]. Зазначене свідчить про те, що процес постпенітенціарної адаптації є вкрай важливим для ресоціалізації осіб, що звільнилися з установ виконання покарань, й, відповідно, для запобігання рецидивній злочинності та безпеки суспільства загалом, тому дослідження проблем постпенітенціарної адаптації осіб, звільнених з установ виконання покарань, завжди було і залишається вельми актуальним.

**Метою статті** є визначення ролі постпенітенціарної адаптації у запобіганні рецидивній злочинності; визначення проблем постпенітенціарної адаптації та ресоціалізації осіб, які відбули покарання в установах виконання покарань; формулювання пропозицій з удосконалення нормативно-правового регулювання постпенітенціарної адаптації з урахуванням передового досвіду інших країн світу у цій сфері.

**Стан дослідження.** Проблематику ресоціалізації та постпенітенціарної адаптації у попередженні рецидивної злочинності досліджували Ю.М. Антонян, С.П. Бузинова, К.В. Дейнега, О.М. Джуца, В.С. Емінов, А.П. Закалюк, Ю.М. Закревська, А.Ф. Зелінський, В.В. Голіна, О.В. Козаченко, В.Н. Кудрявцев,

А.І. Розенцвайг, А.Х. Степанюк, О.В. Таволжанський, В.І. Шакун. Однак проблеми ресоціалізації і постпенітенціарної адаптації осіб, звільнених з установ виконання покарань, як одного із засобів запобігання рецидивній злочинності в сучасних умовах, залишають відкритою цю тематику для подальших наукових досліджень.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** За часи незалежності України відбулися значні зміни у кримінальному та кримінально-виконавчому законодавстві України, низка норм міжнародних конвенцій, що встановлюють міжнародні стандарти у сфері виконання покарань і поведження із засудженими нині стали нормами національного законодавства. З прийняттям Кримінального кодексу України 2001 р. було змінено систему покарань і розширено базу покарань, альтернативних позбавленню волі, змінилася судова практика щодо застосування альтернативних позбавленню волі покарань. У 2004 р. з прийняттям Кримінально-виконавчого кодексу України замінено Виправно-трудоий кодекс УРСР 1970 р., визначено принципи кримінально-виконавчого права (ст. 5 КВК), що відповідають сучасним міжнародним стандартам та окреслюють політику держави у сфері виконання кримінальних покарань, механізм реалізації яких передбачений нормами кримінально-виконавчого законодавства (статус засуджених, система органів та установ виконання покарань, розподіл засуджених тощо). Важливим кроком на шляху реформування системи виконання покарань стало прийняття у 2015 р. ЗУ «Про пробацію», яким запроваджено новий для нашої країни інститут пробації, вдосконалено вже наявні механізми виконання альтернативних позбавленню волі видів покарань і запроваджено досудову, пенітенціарну та наглядову пробацію. Завдяки цьому частина криміногенних чинників у місцях позбавлення волі сьогодні частково нівельована. Крім того, ЗУ «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» 2011 р. передбачено систему заходів та суб'єктів, що здійснюють соціальний патронаж (залучені до процесу соціальної адаптації звільнених з установ виконання покарань осіб). Однак проблема ресоціалізації осіб, які звільнилися з установ виконання покарань, зокрема їх соціальної адаптації, залишається гострою.

В.В. Голіна визначає ресоціалізацію як процес виправлення засуджених, формування у них законслухняної поведінки, стимулювання особи на вироблення таких життєвих настанов, які відповідають соціальним нормам [2, с. 192]. С.П. Бузінова звертає увагу на те, що «виняткове місце у запобіганні рецидивної злочинності посідають заходи постпенітенціарної адаптації, життя яких здійснюється після виходу засудженого на волю» [3, с. 232]. На думку С.М. Школи, «соціальна адаптація звільнених від відбування покарання є завершальним етапом ресоціалізації зазначеної категорії осіб» [4, с. 265]. Отже, соціальна адаптація осіб, звільнених з установ виконання покарань, є однією з найважливіших складових частин процесу ресоціалізації.

За національним законодавством, соціальна адаптація – це процес засвоєння звільненими особами соціального досвіду задля повернення їх до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві [6]. С.М. Школа вважає, що «соціальна адаптація – це процес пристосування звільнених осіб до умов соціального середовища за допомогою комплексу правових, економічних, організаційних, соціаль-

но-психологічних та інших заходів, які здійснюються уповноваженими на це органами, організаціями та установами задля захисту їх прав та інтересів» [4, с. 270].

Закордонний досвід свідчить про те, що соціальна адаптація відбувається більш ефективно, якщо засуджені відбувають покарання в установах виконання покарань в умовах, де вони «почувуються людьми», де їм на належному рівні надається психологічна підтримка, де з ними проводиться соціально-виховна робота, надається можливість навчатися, отримати витребувану у суспільстві професію. Все це сприяє подальшому працевлаштуванню звільненої особи та її успішній постпенітенціарній адаптації. На це звертають увагу українські науковці, зокрема І.М. Яковець, К.О. Автухов, О.В. Таволжанський [5, с. 126–162].

ЗУ «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» [6] передбачає допомогу (соціальний патронаж) особам, які звернулися до суб'єктів соціального патронажу протягом шести місяців після звільнення з установ виконання покарань (ч. 2 ст. 2). Соціальний патронаж проводиться шляхом життя комплексу правових, економічних, організаційних, психологічних, соціальних та інших заходів, зокрема надання послуг, спрямованих на соціальну адаптацію таких осіб. До суб'єктів соціального патронажу Розділом III наведеного Закону віднесено центральні органи виконавчої влади (ст. 15) та місцеві органи виконавчої влади (ст. 16), окремо виділено таких суб'єктів соціального патронажу, як Державна служба зайнятості (ст. 17); уповноважені органи, що проводять соціальну роботу із сім'ями, дітьми та молоддю, щодо здійснення соціального патронажу (ст. 18); Національна поліція (ст. 19); Державна міграційна служба (ст. 20); Міністерство охорони здоров'я (ст. 21), а також підприємства, установи, організації, які не є у державній власності, об'єднання громадян та фізичних осіб (ст. 22) [6].

Крім того, одним із суб'єктів соціальної (постпенітенціарної) адаптації є орган пробації. Відповідно до ч. 1 ст. 11 ЗУ «Про пробацію» [7], серед інших напрямів роботи органу пробації велике значення для ресоціалізації звільнених з установ виконання покарань осіб має пенітенціарна пробація (підготовка осіб, які відбувають покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення задля трудового і побутового влаштування таких осіб після звільнення за вибраним ними місцем проживання), а також наглядова пробація (життя наглядових та соціально-виховних заходів щодо осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, звільнених від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років). Під час виконання цих функцій орган пробації взаємодіє з установами виконання покарань стосовно підготовки осіб до звільнення, а також фактично виступає органом, що у випадках, передбачених законодавством, організовує та координує залучення до процесу постпенітенціарної адаптації інших суб'єктів соціального патронажу. В рамках роботи органів пробації сьогодні затверджені та реалізуються пробаційні програми «Формування життєвих навичок» для повнолітніх та неповнолітніх суб'єктів пробації, «Зміна кримінального мислення», «Подолання агресивної поведінки» тощо. Спільною метою цих програм є досягнення позитивних змін у поведінці суб'єктів пробації. Згідно з ч. 4 ст. 10 ЗУ «Про пробацію», до реалізації

пробачійної програми залучаються установи та організації всіх форм власності, об'єднання громадян, окремі громадяни, що надають послуги, необхідні для реалізації пробачійних програм [6], тобто фактично орган пробачії складає, корегує та координує індивідуальні пробачійні програми і у взаємодії із суб'єктами соціального патронажу вживає заходів наглядового й соціально-виховного характеру.

Так, доходимо висновку, що в Україні є два види суб'єктів соціальної (постпенітенціарної) адаптації, а саме суб'єкти соціального патронажу та пробачії. Водночас слід звернути увагу на те, що норми наведених законів законодавцем не узгоджені, зокрема, це стосується термінології, що застосовується законодавцем. Крім того, в ЗУ «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» серед суб'єктів соціальної адаптації орган пробачії не згадується.

Говорячи про попередження рецидиву та виправлення особи, яка відбула покарання у вигляді позбавлення або обмеження волі, ми зазначаємо, що ця робота складається з декількох важливих взаємопов'язаних напрямів, що можуть підвищити ефективність постпенітенціарної адаптації особи, таких як усунення криміногенних чинників соціального характеру у житті особи, кількість яких під час відбування покарання та після звільнення у більшості випадків зростає; виховна робота та психологічна підтримка фахівцями, що мають досвід роботи зі звільненими з місць позбавлення волі особами; корегування антисоціальних установ, прищеплення цінностей і норм моралі, прийнятих у суспільстві, замість тієї антисоціальної системи світогляду, яка утворилась у особи, та підвищення рівня культури.

Водночас кількість криміногенних чинників збільшується не лише під час відбування покарання у вигляді позбавлення та обмеження волі, але й після звільнення особи з установ виконання покарань. Зазначене обумовлено тим, що засуджений, відбуваючи покарання в місцях позбавлення чи обмеження волі, потрапляє у середовище, в якому він може не тільки втратити наявні соціально корисні зв'язки, але й піддатись впливу асоціального середовища, кримінальної субкультури, налагодити зв'язки з іншими засудженими, що не мають наміру ставати на шлях виправлення, що не сприяє виправленню засудженого, тому досить часто особи, які звільнилися з місць позбавлення волі, втратили соціально корисні зв'язки з рідними, не мають житла, мають проблеми з працевлаштуванням, іноді не мають навіть початкової професійної освіти, мають певний вид залежності (наркоманія, токсикоманія, алкоголізм).

Нині система постпенітенціарної адаптації має низку проблем, що заважають їй успішному функціонуванню, головною з яких є проблема фінансування цієї сфери. Так, Бюджетним кодексом України передбачено, що центри соціальної адаптації осіб, звільнених з установ виконання покарань, віднесено до видатків місцевих бюджетів (п. «г» ч. 1 ст. 94). Однак в умовах економічної кризи та пандемії більшість місцевих бюджетів не має достатньо коштів для фінансування соціальної сфери, зокрема постпенітенціарної адаптації. Додаткове фінансування соціального патронажу здійснюється за рахунок залучених на добровільних засадах коштів підприємств, установ, організацій, які не перебувають у державній власності, об'єднань громадян та фізичних осіб [6]. Відповідно до п. 7.3 Типового положення про центр соціальної адаптації звільнених осіб,

затвердженого Наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 14 лютого 2006 р. № 31, у Центрі для організації трудового виховання і забезпечення клієнтів продуктами харчування власного виробництва можуть створюватися підсобні господарства, різноманітні промислові міні-виробництва, багатопрофільні майстерні, цехи, дільниці з необхідним інвентарем, обладнанням, транспортом та іншими засобами сільськогосподарського виробництва [8]. Однак доходи таких виробництв, як правило, є невеликими, тому не дають змогу центрам функціонувати автономно. Зароблені кошти, як правило, спрямовуються на безоплатне харчування звільнених з установ відбування покарання осіб (клієнтів), які залучаються до трудових процесів центру соціальної адаптації.

Аналіз норм національного законодавства свідчить про те, що основний тягар фінансування соціального патронажу звільнених з установ виконання покарання осіб покладається на місцеві бюджети. Аналіз інформації про центри соціальної адаптації, що сьогодні функціонують в Україні, дає змогу дійти висновку про те, що додатковими джерелами їх фінансування є волонтерська допомога, власні міні-виробництва та фермерські господарства. Слід зазначити, що сьогодні такі центри мають вкрай нестабільні джерела фінансування й постійно перебувають на межі припинення свого існування через брак коштів, тому з огляду на недостатнє фінансування з місцевих бюджетів сьогодні необхідно знаходити інші джерела фінансування, що можуть полягати у варіаціях різних напрямів, з яких можна виокремити волонтерську діяльність; створення при центрах соціальної адаптації виробництв та фермерських господарств, що стали б не тільки першим місцем роботи звільненої особи, але й джерелом фінансування цих центрів; залучення коштів благодійних фондів, релігійних організацій; активну взаємодію з органами місцевого самоврядування. Важливим напрямом роботи із залучення фінансової допомоги на нужди центрів соціальної адаптації є налагодження співпраці з провідними міжнародними благодійними організаціями, а ефективне управління виробництвами (фермерськими господарствами) при центрах, їх орієнтація на потреби ринку та налагодження збуту продукції сприятимуть досягненню доволі високого рівня фінансування й розвитку.

Як зазначає А.І. Розенцвайг, у Німеччині існує ціла низка громадських і релігійних організацій, які активно сприяють соціальній адаптації осіб, які звільнені з місць позбавлення волі; ця допомога виявляється у забезпеченні житлом, вжитті заходів із психологічної адаптації, навчання різним спеціальностям і працевлаштуванні [9, с. 120]. Отже, для ефективного функціонування механізму постпенітенціарної адаптації необхідні активна участь суспільства, взаємодія органів соціального патронажу й пробачії з іншими органами публічної влади та підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності.

За останні десятиліття релігійні та громадські організації, що виконують функції з ресоціалізації осіб, звільнених з установ виконання покарань, з'явилися в Україні. Загалом їх слід поділити на дві групи, такі як філії міжнародних благодійних організацій, які функціонують на території України ("Caritas", "ICRC" тощо) та локальні організації, що функціонують на всій території чи здебільшого в окремих регіонах, областях, районах, містах. Однією з основних проблем розвитку подібних проєктів в Україні є проблема з джерелами фінансування,

підтримкою з боку держави та органів місцевого самоврядування. На жаль, сьогодні спостерігається негативна тенденція розвитку цього напрямку роботи, оскільки пандемія гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричинена коронавірусом SARS-CoV-2, привела до зменшення надходжень коштів від іноземних благодійних організацій у їх філії на території України, припинення функціонування багатьох соціальних програм, в тому числі програм ресоціалізації колишніх в'язнів. Пандемія також вплинула на функціонування місцевих благодійних організацій, оскільки нині кошти здебільшого спрямовуються на протидію поширенню інфекційної хвороби, тоді як інші напрями діяльності відходять на другий план.

Важливу роль у стимулюванні розвитку об'єднань громадян, релігійних організацій, що займаються питанням постпенітенціарної адаптації, а також долученні до цього процесу різних верств населення відіграє держава. Створення сприятливих умов функціонування підприємств, установ, організацій, що даватимуть змогу працевлаштовувати осіб, які звільнені з установ виконання покарань, сприяти їх навчанню та встановленню стійкої системи світогляду, яка орієнтована на загальносуспільні принципи й цінності, – це один із напрямів реалізації державою своїх основних функцій. Так, Т.О. Міхайліна та С.С. Опалюк пропонують установити податкові та інші економічні преференції для юридичних осіб, а також фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності, які погоджуються на працевлаштування осіб, звільнених із місць позбавлення волі [10, с. 280]. Подібні дії потрібно також підкріплювати роботою, що спрямована проти стигматизації цієї категорії осіб, а також поясненням суспільної користі у сприянні соціальній адаптації. Також можливе впровадження певної програми допомоги для благодійних організацій із боку органів місцевого самоврядування, органів виконавчої влади; ця програма взаємодії може стосуватись певних пільг на комунальні платежі, виділення земельних ділянок чи жилих будинків, приміщень для створення центрів соціальної адаптації, спеціальних гуртожитків тощо.

Однією з проблем осіб, що звільнилися з установ виконання покарань, досить часто є відсутність коштів на першочергові потреби. Статтею 157 Кримінально-виконавчого кодексу України передбачено надання допомоги особам, звільненим з місць відбування покарання. Так, згідно зі ст. 157 КВК України, такі особи «забезпечуються безоплатним проїздом до місця проживання або роботи в межах України. У разі відсутності необхідного за сезоном одягу, взуття і коштів на їх придбання особи, звільнені від відбування покарання, забезпечуються одягом і взуттям безоплатно. Одноразова грошова допомога надається за рахунок коштів Державного бюджету України у порядку, встановленому Міністерством юстиції України» [11]. Аналіз пп. пп. 2.1, 2.2 «Порядку та умов надання одноразової грошової допомоги особам, звільненим з місць відбування покарання», який затверджено Наказом Мін'юсту України від 12 березня 2012 р. № 394/5 [12], свідчить про те, що одноразову грошову допомогу може отримати лише певна категорія осіб, які звільняються з установ відбування покарань (якщо на особовому рахунку відсутні грошові кошти або їх залишок менший однієї норми добових витрат, що відшкодовуються відрядженим у межах України, і якщо ця особа звернулася з відповідною заявою), а обсяг такої допомоги є доволі обмеженим. Отже, в разі форс-мажорних обставин недостатність (відсут-

ність) коштів на елементарні першочергові потреби (їжу, одягу, ночівлю тощо) часто обумовлює рецидив корисливих злочинів осіб, що звільнилися з установ виконання покарань. Деякі країни Європи розв'язують цю проблему шляхом створення спеціальних фондів. Як зазначає Ю.М. Закревська, у Німеччині із заробітної плати ув'язнених відраховується певний відсоток коштів до накопичення суми, що повинна бути достатньою для утримання звільненого та осіб, які перебувають у нього на утриманні (неповнолітні діти, непрацездатні батьки тощо), протягом чотирьох тижнів [13, с. 38]. Такі фонди вже доволі тривалий час існують у інших країнах світу. Так, Ю.В. Андреева у своїй дисертації, що присвячена питанню постпенітенціарної адаптації осіб, що були засуджені до позбавлення волі, наводить приклад Польщі, в якій функціонує фонд постпенітенціарної допомоги (FUNDUSZ SPRAWIEDLIWOSCI), який також формується з обов'язкових відрахувань від заробітної плати засуджених [14, с. 16]. Подібні фонди не тільки надають одноразову грошову допомогу звільненим особам, але й сприяють розвитку різних суб'єктів соціального патронажу, створенню позитивних умов для ресоціалізації. Однак створення фондів на зразок тих, що функціонують у Німеччині та Польщі, допомогло б частково вплинути на цю проблему й забезпечити осіб, які звільнилися з місць позбавлення та обмеження волі, мінімальними коштами на певний час. Цих коштів повинно вистачити не тільки на проїзд до свого місця проживання (у разі його відсутності – до спеціальних центрів чи гуртожитків), але й на задоволення першочергових потреб до працевлаштування або звернення до відповідних органів соціального патронажу, що мають забезпечити задоволення цих потреб до працевлаштування.

**Висновки.** Підсумовуючи, зазначимо, що процес соціальної адаптації є край важливою ланкою у механізмі запобігання рецидивній злочинності. Наведений стислий огляд актуальних проблем постпенітенціарної адаптації показує, що для її ефективного функціонування потрібні зміни як на законодавчому рівні, так і на рівні функціонування об'єднань громадян, а також у фінансуванні цієї важливої сфери забезпечення суспільної безпеки. Аналіз провідного іноземного досвіду у сфері постпенітенціарної адаптації та монографічної літератури дав змогу виділити низку напрямів удосконалення сфери постпенітенціарної адаптації осіб, що звільнилися з установ виконання покарань. По-перше, необхідним є законодавче узгодження норм ЗУ «Про пробацію» та ЗУ «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк». По-друге, слід впровадити на законодавчому рівні сприятливі (стимулюючі) умови з боку держави, органів місцевого самоврядування для роботодавців, що приймають на роботу осіб, звільнених з установ відбування покарань, що сприятиме працевлаштуванню таких осіб, а також об'єднань громадян, та релігійних організацій, що працюють у сфері постпенітенціарної адаптації. По-третє, враховуючи досвід Німеччини та Польщі, доцільним вважаємо створення фонду соціальної адаптації, кошти якого мають виділятися кожній особі після звільнення на покриття витрат на проїзд до місця проживання та на певний час до працевлаштування чи звернення до відповідних органів соціального патронажу. По-четверте, необхідно сконцентрувати більше уваги на проведенні просвітницької роботи, спрямованої проти стигматизації звільнених осіб, просування ідеї щодо участі усього суспільства в процесі ресоціалізації.

*Література:*

1. Шакун В.І. Урбанізація і злочинність : монографія. Київ : УАВС, 1996. 256 с.
2. Голіна В.В. Рецидивна злочинність в Україні: причини та попередження. *Вісник Академії правових наук*. 1999. № 1. С. 189–196.
3. Кримінологія : підручник / за ред. В.Н. Кудрявцева, В.С. Емінова. Москва : Юрист, 1995. 512 с.
4. Школа С.М. Соціальна адаптація амністованих і помилуваних осіб: проблеми теорії і законодавства. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 263–272.
5. Яковець І.М., Автухов К.О., Таволжанський О.В. Виправлення засуджених через застосування кримінальних покарань: реалії та перспективи. *Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані* : монографія / за ред. О.В. Козаченка, Є.Л. Стрельцова. Миколаїв : Іліон, 2016. 768 с.
6. Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк : Закон України від 17 березня 2011 р. № 3160-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-17#Text>.
7. Про пробачення : Закон України від 5 лютого 2015 р. № 160-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text>.
8. Про затвердження Типового положення про центр соціальної адаптації звільнених осіб, затвердженого Наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 14 лютого 2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0476-06#Text>.
9. Розенцвайг А.И. Зарубежные модели практик ресоциализации лиц, отбывших уголовное наказание и освобожденных от него: криминологический анализ. *Юридический вестник Самарского университета*. 2018. № 2. С. 118–125.
10. Міхайліна Т.О., Опалюк С.С. Особливості ресоціалізації осіб після відбуття покарання у вигляді позбавлення волі. *Вісник Донецького національного університету*. 2011. № 2. С. 277–281.
11. Кримінально-виконавчий кодекс України : Кодекс України від 11 липня 2003 р. № 1129-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3. Ст. 21.
12. Про затвердження Порядку та умов надання одноразової грошової допомоги особам, звільненим з місць відбування покарання : Наказ Міністерства юстиції України від 12 березня 2012 р. № 394/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0394-12#Text>.
13. Закревская Ю.М. Правовой режим денег и денежных средств осужденных в местах лишения свободы в России и Германии. *Вестник Томского государственного университета*. 2012. № 4. С. 36–42.
14. Андреева Ю.В. Постпенитенциарная адаптация лиц, осужденных к лишению свободы : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Красноярск, 2008. 25 с.

**Korostashova I., Minieiev A. The role of postpositional adaptation in the prevention of recidivism (issues of criminal executive law and some criminological aspects)**

**Summary.** The article examines the current state of the national system of post-penitentiary (social) adaptation of persons released from penitentiary institutions. The role and place of social (post-penitentiary) adaptation in the process of re-socialization of persons serving a term of imprisonment and restriction of liberty was determined. It is a system of measures to prevent recidivism and is important for public safety. Changes in the national criminal and criminal-executive legislation with the implementation of international standards that took place during the independence of Ukraine are considered. The subjects that provide assistance to released persons through the implementation of a set of legal, economic, organizational, psychological, social and other measures and the provision of services aimed at social (post-penitentiary adaptation) of such persons are identified, which are divided into two types: subjects of social patronage and the subject of probation. The issues of functioning and interaction of the subjects of social patronage and financing of the sphere of social patronage was research. It is determined that the main burden of financing the centers of social adaptation and social patronage of persons released from penitentiaries rests with local budgets, which during the economic crisis and pandemic causes underfunding of this important area, the effective functioning of which eliminates criminogenic factors leading to recidivism. Additional sources of funding for social adaptation centers and ways to increase additional funding for social adaptation centers was consider etc.

Authors formulated proposals for improving national legislation, creating funds of social adaptation, creating favorable conditions for enterprises, institutions, organizations of various forms of ownership working (providing services) in the field of social adaptation of persons released from penitentiary institutions, as well as employers of such persons, based on the analysis of national legislation, monographs and practices in the field of social adaptation of Germany and Poland.

**Key words:** post-penitentiary adaptation, resocialization, recidivism, prevention of recidivism, social patronage, probation, penitentiary institution.